

Adviescommissie voltooid leven.

Commissie van wijzen inzake hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten

ACVL-258

Verslag

van de hearing van de Adviescommissie voltooid leven.
gehouden op 28 mei 2015 om 10.30 uur in de Landbouwzaal,
vergadercentrum SER, Bezuidenhoutseweg 60 te Den Haag

Aanwezig

Namens de Adviescommissie voltooid leven	:	dhr. prof. dr. P. Schnabel (voorzitter) mevr. prof. dr. B. Meyboom-de Jong dhr. prof. dr. M. Verkerk mevr. mr. L. Stultiëns (secretaris)
NPV	:	mevr. drs. E.E. Wiegman-van Meppelen Scheppink
Unie KBO	:	mevr. drs. M.G.B. Vanderkaa mevr. drs. A. van Balkom
PCOB	:	mevr. ir. J.A. Hekstra
NOOM	:	dhr. B. Saadane
Verslag	:	mevr. drs. E. Dorrestijn (Notuleerbureau De Rondvraag)

Opening

De voorzitter opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom.

De voorzitter licht toe dat de hearing behoort tot een drietal bijeenkomsten met verschillende organisaties rond het thema 'voltooid leven'.

De Adviescommissie voltooid leven is door de ministers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en van Veiligheid en Justitie op verzoek van de Tweede Kamer ingesteld om de juridische mogelijkheden en maatschappelijke dilemma's met betrekking tot hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten te onderzoeken. Dit onderzoek omvat onder meer een nadere omschrijving van de term 'voltooid leven', het vraagstuk omtrent hulp bij zelfdoding en het nagaan van mogelijkheden om te voorkomen dat mensen hun leven 'voltooid' achten. De ministers hebben benadrukt dat de aard van het onderzoek open is en de uitkomsten niet op voorhand vaststaan.

Verschillende partijen zijn uitgenodigd om hun standpunt hieromtrent kenbaar te maken.

Het verzamelde materiaal zal worden meegenomen in de standpuntbepaling van de commissie. Het streven is om in het najaar een rapport met een advies aan de ministers uit te brengen.

Adviescommissie voltooid leven.

Commissie van wijzen inzake hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten

Het verslag van de hearing – dat voor eigen doeleinden zal worden gebruikt en niet wordt gepubliceerd – zal aan de aanwezigen worden toegestuurd en kan worden aangevuld of gecorrigeerd.

Spreker dankt de partijen voor de schriftelijke reacties op de vragen rond de problematiek 'voltooid leven' die vooraf aan de hearing zijn toegestuurd. Hij nodigt de aanwezige organisaties uit om beurtelings hun visie omtrent 'voltooid leven' kort toe te lichten.

De Nederlandse Patiënten Vereniging (NPV)

Mevrouw Wiegman is directeur van de NPV *Zorg voor het leven*. Zij is werkzaam geweest bij de Landelijke Huisartsen Vereniging en is in de Tweede Kamer woordvoerder Zorg geweest namens de ChristenUnie. Zij verwijst naar het debat dat door burgerinitiatief *Uit vrije wil* is aangezet en de breed ondersteunde motie betreffende nader onderzoek rond 'voltooid leven'.

De term 'voltooid leven' dekt onvoldoende de lading van het probleem en staat niet intrinsiek in verband met de wens om het leven te beëindigen. De NPV pleit ervoor het onderliggende maatschappelijk vraagstuk aan de orde te stellen en uit te diepen in plaats van te suggereren dat een wettelijke regeling een gewenste oplossing is.

Op de vraag van de voorzitter of mevrouw Wiegman tevreden is met de huidige Wtl, antwoordt zij dat de NPV en de CU geen voorstander zijn van de Wtl. Zij meent dat het bieden van verlichting en troost, waarmee ruimte wordt gegeven aan een natuurlijke stervensweg, de aangewezen oplossing is voor ondraaglijk en uitzichtloos lijden. Bij de totstandkoming van de Wtl werd benadrukt dat het een noodgreep betrof in het kader van ondraaglijk lijden bij medisch classificeerbare aandoeningen. 'Ondraaglijk lijden' is echter een containerbegrip geworden waartoe ook psychisch, sociaal en geestelijk lijden behoren. Het is zorgelijk dat de criteria die zijn opgesteld om een zorgvuldige toepassing van de Wtl te waarborgen, dusdanig rekbaar zijn gebleken. Spreekster wijst erop dat er een grens is aan de bereidheid van artsen om te assisteren in levensbeëindiging. Artsen ervaren steeds meer dat patiënten en hun familie hen op een te vanzelfsprekende wijze benaderen over euthanasie. Het normaliserende effect van de wet en de verheerlijking in de media van een zelfgekozen levenseinde spelen hierbij een rol.

De voorzitter vraagt wat de NPV denkt over de in Nederland gehanteerde procedure waarin ieder specifiek geval wordt voorgelegd aan een regionale toetsingscommissie.

Mevrouw Wiegman heeft in de afgelopen jaren ervaring opgedaan met de wijze waarop toetsing plaatsvindt. Zij stelt dat de regionale toetsingscommissies alleen in extreme gevallen beoordelen dat buiten de criteria is gehandeld en het OM wordt ingeschakeld. Zij heeft in de Tweede Kamer en vanuit de NPV reeds aangegeven dat ook de toetsingscommissies moeten worden getoetst. De eerstvolgende wetsevaluatie zou gericht moeten zijn op de inhoudelijke argumenten waarop een oordeel is gebaseerd. Het is een goede zaak dat de wet ruimte biedt aan de subjectiviteit van de mens en zijn lijden, maar er moet wel een bepaalde objectiviteit en grens worden neergelegd.

Adviescommissie voltooid leven.

Commissie van wijzen inzake hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten

De secretaris zegt dat het lijden invoelbaar moet zijn voor een arts en dat op deze wijze een zekere objectiviteit wordt gevraagd. Zij begrijpt echter dat het een lastige zaak blijft.

Mevrouw Wiegman wijst erop dat er in de discussie rond 'voltooid leven' teveel focus wordt gelegd op het aspect van de wetgeving. Het is van belang oplossingen te zoeken voor de problemen rond eenzaamheid en zinervaring van mensen met een doodswens.

De heer Verkerk zegt dat de huidige samenleving individualistisch van aard is en dat ouderen, door het wegvallen van hun omgeving of uit eigen keuze, echt eenzaam kunnen zijn. Hij vraagt wat de zienswijze van de NPV is met betrekking tot dit punt. Tevens vraagt hij de stelling in de schriftelijke reactie te onderbouwen dat de mogelijkheid tot zelfdoding druk zou kunnen uitoefenen op zorgbehoevende mensen.

Mevrouw Wiegman benadrukt dat de mens een relationeel wezen is die in een bepaalde sociale context leeft. Zelfs bij de autonome of eenzame mens bestaat ten diepste de behoefte aan relaties, hoe aangetast ook, en is er sprake van een context. Het contact met de samenleving vindt dan wellicht voornamelijk plaats via tv of radio. De ouderdom wordt in de huidige maatschappij onvoldoende gewaardeerd en deze boodschap wordt impliciet uitgezonden. De organisatie van de samenleving, en met name de ouderenzorg, zou meer toegespitst kunnen zijn op de behoeften van mensen om van betekenis te zijn en ertoe te doen. In dit opzicht vindt een langzame kentering plaats, die is aangezet door het boek *Ouderen doen ertoe* van M. Sprong. Volgens prof. dr. Hertogh kunnen de vragen in een gesprek met mensen met een stapeling ouderdomsklachten of beginnende dementie op dusdanige wijze worden gesteld dat het aanpassingsvermogen wordt aangesproken, waardoor mensen beter met de situatie kunnen omgaan.

De Unie van Katholieke Bonden van Ouderen (Unie KBO)

Namens de Unie KBO zijn mevrouw Vanderkaa, directeur, en mevrouw Van Balkom, beleidsadviseur, aanwezig.

Mevrouw Vanderkaa licht toe dat de Unie KBO de grootste seniorenorganisatie is van Nederland met ca. 190.000 leden. De lokale organisatie sluit aan bij een belangrijke kernwaarde van de KBO: *omzien naar elkaar*. De KBO is sinds 2008 actief bezig met de thematiek rond het levenseinde door het gesprek te stimuleren en te faciliteren, materiaal ter beschikking te stellen en bijeenkomsten op plaatselijk niveau te organiseren. Uit deze gesprekken komt naar voren dat angst bepalend is voor de wijze waarop tegen het levenseinde en het thema 'voltooid leven' wordt aangekeken: angst voor kwetsbaarheid, angst voor het verliezen van regie, angst voor een toekomstig gebrek aan goede zorg en angst voor eenzaamheid. Door het gesprek hierover aan te gaan en de angst te benoemen kan reeds perspectief en verlichting ontstaan.

Spreekster wijst op de rol van de beeldvorming rond de oudere bevolkingsgroep, die nog teveel als kwetsbaar wordt neergezet. De term 'voltooid leven' heeft een connotatie gekregen van een kwetsbaar en niet actief leven, waarbij de koppeling naar actieve levens-

Adviescommissie voltooid leven.

Commissie van wijzen inzake hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten

beëindiging wordt gemaakt. De term 'voltooid leven' heeft van oorsprong een rijkere betekenis.

Naar aanleiding van de transities in de zorg is samen met de PCOB en Omroep Max een nationaal meldpunt ouderenzorg opgesteld. Enkele ouderen die geen zorg of huishoudelijke hulp meer krijgen ervaren dit alsof er geen plek meer voor hen is en hun leven dan beter kan worden beëindigd. Spreekster benadrukt dat de komende jaren ruimte moet komen voor het debat en dat de problematiek vanuit verschillende invalshoeken dient te worden benaderd. Vanwege de complexiteit van het vraagstuk kan dit niet alleen juridisch worden benaderd of opgelost. Tevens dient te worden geïnvesteerd in goede medische, geestelijke en palliatieve zorg, zodat een gedeelte van de angst rond de kwestie 'voltooid leven' kan worden weggenomen.

De voorzitter stelt het punt van autonomie over de beslissing rond het eigen levenseinde aan de orde. Mevrouw Heringa wilde bijvoorbeeld over haar eigen leven kunnen beslissen en was teleurgesteld dat haar arts geen hulp wilde bieden.

Mevrouw Wiegman merkt op dat het begrip 'autonomie' op verschillende wijzen kan worden geduid. 'Autonomie' heeft slechts betekenis in de context van een gegeven leven. De mens denkt vaak dat hij autonoom is, maar is meestal sterk beïnvloed door zijn emotionele staat en sociale omgeving.

Mevrouw Vanderkaa zegt dat er in de huidige samenleving mogelijkheden zijn voor levensbeëindiging. Indien de arts een verzoek tot euthanasie niet wil inwilligen, is er de optie van de Levenseindekliniek. De KBO signaleert dat grenzen van mensen kunnen verschuiven; mensen die aanvankelijk een grens aangeven ten aanzien van een ziekbed of afhankelijkheidspositie, kunnen die grens, als zij eenmaal in een dergelijke situatie groeien, verschuiven.

Volgens de voorzitter vinden bepaalde ouderen dat zij teveel een zorgobject zijn geworden. Uit een enquête blijkt dat een meerderheid van de Nederlandse bevolking positief tegenover de mogelijkheid staat dat men op een nette manier uit het leven kan stappen en dat wordt voorkomen dat het leven op een nare manier wordt beëindigd. Hij vraagt of de huidige regeling door leden van de Unie KBO wordt geaccepteerd.

Mevrouw Vanderkaa bevestigt dat de leden over het algemeen achter de bestaande regeling met de zorgvuldigheidscriteria staan.

Met betrekking tot het schriftelijk gestelde punt dat een wetswijziging normerend kan gaan werken, vraagt de heer Verkerk of de KBO hieromtrent signalen krijgt van ouderen.

Mevrouw Van Balkom wijst erop dat de onderwerpen die in de samenleving spelen van invloed zijn op de overwegingen van mensen. 'Voltooid leven' is in enkele jaren een massief begrip geworden. Steeds meer mensen zijn geneigd om euthanasie aan te vragen.

Mevrouw Wiegman wijst erop dat een gevolg van het introduceren van een keuze is dat er verantwoording over de keuze moet worden afgelegd, dus zowel in het positieve als in het

Adviescommissie voltooid leven.

Commissie van wijzen inzake hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten

negatieve geval. Ouderen die zich wel herkennen in de situatie van mevrouw Heringa zouden zich gedwongen kunnen voelen over hun keuze om hun leven niet te beëindigen verantwoording te moeten afleggen. Het uitgangspunt dat het leven niet ter discussie staat wordt ondermijnd door de introductie van een regeling voor hulp bij zelfdoding.

Mevrouw Vanderkaa beaamt dat de angst voor het normerend effect van de wetgeving door de leden wordt uitgesproken.

Mevrouw Hekstra wijst erop dat de oudere generatie niet goed heeft geleerd om de gevoelens te verwoorden. Uit allerlei zaken blijkt dat ook leden van de PCOB zich beraden over de mogelijkheden die er zijn met betrekking tot het levenseinde. Leden vragen bijvoorbeeld regelmatig om een niet-reanimerenpenning maar maken daarbij duidelijk dat zij geen lid willen worden van de NVVE. Het is van belang om het gesprek over het levenseinde te stimuleren, ook al komt men moeilijk van dogma's los. Ook kan het voor ouderen lastig zijn om met hun kinderen over het levenseinde te spreken. De brochure 'Spreek tijdig over het levenseinde' wordt wel veelvuldig aangevraagd.

Mevrouw Van Balkom zegt dat er voor bepaalde zaken geen kant en klare oplossing is, en zeker niet in de vorm van een wetswijziging. De Unie KBO beveelt aan dat een oplossingsrichting wordt gezocht die bevordert dat mensen elkaar in moeilijke situaties helpen en ondersteunen.

Mevrouw Meyboom begrijpt dat ouderen die het leven willen beëindigen de Unie KBO hierover niet benaderen. Wat de niet-reanimeer penning betreft, benadrukt zij dat ouderen een van een vereniging onafhankelijke niet-reanimeer penning willen.

Mevrouw Van Balkom antwoordt dat er aan de KBO geen concrete vragen worden gesteld omtrent hulp bij zelfdoding. Wel komt naar voren dat leden behoefte hebben aan gesprek over het levenseinde en zich oriënteren op de mogelijkheden. Een lid die een bijeenkomst over het levenseinde had georganiseerd heeft bijvoorbeeld een link toegestuurd naar een filmpje over drie autonome routes: stoppen met eten en drinken, de heliummethode en het verzamelen van pillen.

Mevrouw Wiegman zegt dat de NPV kan worden verward met de NVVE en er daarom af en toe wordt gebeld over hulp bij zelfdoding. Medewerkers gaan dan een open gesprek aan en bemerken dan vaak dat er onderliggende problemen spelen.

Protestants Christelijke Ouderen Bond (PCOB)

Mevrouw Hekstra, directeur, zegt dat de visie van de PCOB grotendeels overeenkomt met die van de NPV en de Unie KBO.

Zij voegt hieraan toe dat onderliggend aan de problematiek 'voltooid leven' vaak een zingevingsvraagstuk speelt. Door de bezuinigingen in de zorg is er minder geestelijke zorg beschikbaar. In verpleeghuizen werken voornamelijk jonge hulpen, die geen aanspreekpunt zijn voor dieper liggende vragen. Voor veel mensen is er geen dominee (meer) die

Adviescommissie voltooid leven.

Commissie van wijzen inzake hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten

langskomt. Het is van belang om naast gesprekken met verpleegkundigen/hulpen en met de arts ook een gesprek aan te gaan met een geestelijk verzorger.

Mevrouw Meyboom vraagt een toelichting op de stelling dat de dominee niet altijd zou langskomen bij zieken en mensen in een verpleeghuis.

Mevrouw Hekstra licht toe dat dit afhankelijk is van lidmaatschap van de kerk; de dominee komt niet langs bij mensen die geen lid zijn van een kerk. De PCOB constateert dat steeds meer mensen, ook op oudere leeftijd, de kerk verlaten. Dit betekent echter niet dat zingevingsvragen niet meer aan de orde zouden zijn. De oudere generatie heeft hulp nodig om de gevoelens in het kader van zingeving te verwoorden.

Mevrouw Wiegman zegt dat in de definitie van palliatieve zorg ook geestelijke verzorging is opgenomen. Geestelijke verzorging zou een belangrijk onderdeel moeten zijn van ouderenzorg. De beschikbaarheid van geestelijke verzorging in instellingen staat echter onder druk en in de thuissituatie is er vaak ook geen contact met een geestelijke.

De voorzitter zegt dat het contrast tussen de wijze waarop men is opgegroeid en de hedendaagse praktijk in de kerk spanningen kunnen veroorzaken. Dit is een klassiek thema van een seculariserende samenleving. Indien een relatie met betrekking tot spirituele begeleiding ontbreekt, is het lastig hier invulling aan te geven.

Mevrouw Van Balkom benadrukt dat spirituele zorg – los van de wijze waarop men hieraan in het leven heeft vormgegeven – bij een naderend levenseinde en als men lijdt onder het leven hulp kan bieden. De KBO heeft vrijwilligers getraind om dergelijke gesprekken te kunnen voeren.

Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten (NOOM)

De heer Saadane, voorzitter, is namens het NOOM aanwezig bij de hearing. Het NOOM is een kleinere organisatie die acht jaar geleden is opgericht met als doel de belangen van oudere migranten in Nederland te behartigen.

De leden van het NOOM zijn o.a. van Marokkaanse, Turkse, Antilliaanse, Surinaamse en Zuid-Europese afkomst. Het geloof speelt een voorname rol in het persoonlijk en maatschappelijk leven van de leden. Het thema 'voltooid leven' is bij de leden van het NOOM niet een onderwerp van gesprek. Volgens het geloof zijn de ziel en het leven door de Schepper geschonken. Beslissen over het eigen leven wordt beschouwd als op de stoel van God gaan zitten. Het is een taboe om het eigen leven te willen beëindigen, zeker wanneer iemand fysiek of geestelijk niets mankeert.

De Koran schrijft Moslims voor dat kinderen voor hun ouders moeten zorgen en respect voor hen moeten hebben. De ouderdom is een belangrijke periode waarin men zich voorbereidt op het vertrek naar Allah. In deze achtergrond wordt het als een grote zonde gezien om het leven zelf te beëindigen.

Adviescommissie voltooid leven.

Commissie van wijzen inzake hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten

Spreker heeft met een aantal leden gesproken over het onderwerp 'voltooid leven'; zij vonden het een bevreemdende kwestie. Ook bij ziekte kan het lijden niet eerder worden beëindigd; het hoort immers bij het leven. Het lijden in het leven op aarde kan het leven in het hiernamaals verlichten.

Oudere leden beschouwen hun leven wellicht als voltooid, maar in de zin dat zij hun leven als geslaagd zien en hun missie is volbracht. Gedurende de laatste levensfase kan men genieten. Het is een tijd van bezinning en reflectie over het leven, waarin de aandacht op de Schepper wordt gericht.

In de Westerse samenleving ervaren oudere migranten wel zekere beperkingen. De kinderen zijn vaak druk met hun werk en gezin. Volgens het NOOM zou de maatschappij ouderen niet moeten helpen om te sterven; hiermee wordt het gevoel overbodig te zijn versterkt. Er zou juist moeten worden getracht om de kwaliteit van leven voor oudere migranten in Nederland te verbeteren.

In het kader van de eenzaamheid die oudere migranten in Nederland kunnen ervaren, zouden bijvoorbeeld meer middelen kunnen worden verschaft om contact met de omgeving te bevorderen. Het is betreurenswaardig dat op de dagbesteding wordt bezuinigd. Voor ouderen uit de Moslimgemeenschap is de moskee ook van belang voor het sociale contact. Er zouden faciliteiten kunnen worden gecreëerd zodat ouderen de moskee gemakkelijker kunnen bezoeken. Er zou meer zorg op maat kunnen worden geboden. Het NOOM is van mening dat het als alternatief aanbieden van hulp bij zelfdoding aan ouderen, die zich overbodig en waardeloos voelen, niet een waardering is van de mensheid. Het NOOM pleit ervoor oplossingen te zoeken die de randvoorwaarden voor het leven verbeteren.

Spreker zal de schriftelijke versie van de visie van het NOOM aan het secretariaat toesturen.

De voorzitter acht de onbespreekbaarheid van het onderwerp een interessant punt. De kans om in Nederland oud te worden is groter dan in veel andere landen. Ouderen met een ziekte zullen weinig genieten van de laatste levensfase en wellicht existentiële problemen ervaren. Hij vraagt of de genoemde opvattingen ook door Hindoes worden gedeeld.

De heer Saadane zegt dat de cultuur van de Hindoes in dit kader overeenkomt met die van de Moslims. De huidige generatie ouderen heeft een sterke band met het land van herkomst. De Hindoes zijn sterk gelovig en kinderen moeten voor hun ouders zorgen. Ook voor Hindoes is het een taboe om het thema 'voltooid leven' te bespreken.

Mevrouw Meyboom vraagt of het gesprek over euthanasie volgens de bestaande zorgvuldigheidscriteria bij terminale ziekte ook taboe is.

De heer Saadane antwoordt dat het in de Moslimgemeenschap taboe is om dit onderwerp te bespreken.

Mevrouw Wiegman vraagt of het woord 'taboe' in dit kader negatief is geladen of dat wordt bedoeld dat het onderwerp niet aan de orde komt.

Adviescommissie voltooid leven.

Commissie van wijzen inzake hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten

De heer Saadane licht toe dat het initiëren van een discussie over zelfdoding als een zonde wordt beschouwd. Het hoort niet om erover te praten, omdat het door de Islam is verboden. Het leven dient gekoesterd te worden, totdat God bepaalt dat Hij het van je terugneemt.

De heer Verkerk wijst erop dat het woord 'taboe' oorspronkelijk betekent: 'de zaken die het heilige beschermen'. Hij begrijpt dat er niet over de kwestie 'voltooid leven' wordt gesproken, omdat het leven dat van God komt beschermd dient te worden.

Vragen van de Adviescommissie

De heer Verkerk zegt dat een aantal mensen de nadruk legt op de eigen autonomie en de mogelijkheid wil krijgen om zelf de beslissing over het leven te maken. Deze mensen wijzen het tegenargument dat zij relationeel zijn af. Hij vraagt wat de visie van de aanwezige organisaties omtrent dit punt is.

Mevrouw Van Balkom antwoordt dat de mogelijkheid om het leven te beëindigen bestaat, maar dat dit niet wettelijk geregeld hoeft te worden. De huidige wetgeving biedt hiertoe al voldoende ruimte.

Mevrouw Wiegman trekt het bestaan van volledige autonomie in twijfel. Het valt buiten de taak van de overheid om een oplossing te bieden voor alle persoonlijke tragedie; de overheid kan slechts algemene kaders stellen. Er kan echter wel worden gestimuleerd dat relaties met omgeving, organisaties en vrijwilligers tot stand kunnen worden gebracht en kunnen worden behouden. De taak van de overheid is niet zozeer het geven van maximale keuzevrijheid, maar het garanderen van beschermwaardigheid, met name ten aanzien van kwetsbare groepen.

Naar aanleiding van de schriftelijke reactie van de PCOB, pagina 3, een na laatste alinea, vraagt de secretaris op welke wijze eenzaamheid kan worden tegengegaan. Aanvullend vraagt de heer Verkerk of de leden van de aanwezige organisaties op dit gebied van betekenis kunnen zijn.

Mevrouw Hekstra wijst erop dat een grote groep ouderen zich inzet voor vrijwilligerswerk. De omvang en betekenis hiervan wordt vaak onderschat.

Mevrouw Vanderkaa onderschrijft dat vrijwilligerswerk een grote rol speelt in het tegengaan van eenzaamheid. In ouderenorganisaties en andere maatschappelijke verbanden zijn mensen van betekenis voor elkaar. Eenzaamheid kan worden aangepakt door ouderen te stimuleren lid te worden van een vereniging. De leden van KBO zetten zich soms in formeel verband in voor elkaar, maar meestal ook informeel.

Mevrouw Hekstra zegt dat de vraag hoe de toekomst kan worden ingevuld voor ouderen nog steeds aan de orde kan zijn. Dit is zeker het geval bij mensen die bijvoorbeeld met de VUT zijn. Door de beeldvorming dat ouderen ziek en zwak zijn en aan het einde van hun leven staan, worden deze mogelijkheden vaak onvoldoende gezien.

Adviescommissie voltooid leven.

Commissie van wijzen inzake hulp bij zelfdoding aan mensen die hun leven voltooid achten

Mevrouw Wiegman vermeldt dat de NPV in 2014 100.000 uur vrijwillige thuishulp heeft geleverd. Zij benadrukt dat er voldoende mensen zijn die vrijwilligerswerk willen doen en van betekenis willen zijn voor anderen. Om eenzaamheid te bestrijden zou de overheid de totstandkoming van een goede match kunnen stimuleren. Het is in dit kader van cruciaal belang dat vraag en aanbod op een goede manier worden samengebracht. Een gedeelte van het budget uit de zorg – dat bijvoorbeeld vrijkomt door te stoppen met overbehandeling – zou geïnvesteerd kunnen worden in organisaties die deze match kunnen maken.

Mevrouw Vanderkaa zegt dat ouderen niet altijd om hulp vragen, ook wanneer er wel aanbod is. Er kan een drempel zijn om hulp te vragen, omdat men niet belastend wil zijn. De beeldvorming rond ouderen – is er wel plaats voor kwetsbare mensen in de samenleving? – speelt hierbij een rol.

De voorzitter zegt dat het een onaangenaam gevoel kan geven om steeds hulp te accepteren in een situatie waarin niets kan worden teruggedaan.

Aan de hand van een voorbeeld wijst hij erop dat sommige ouderen het contact structureel afwijzen en niet geholpen willen worden. Het onderzoek van Van Wijngaarden betrof zeventigers, die nog wel verschillende mogelijkheden hebben om uit hun eenzaamheid te komen.

Volgens mevrouw Hekstra is het lastig voor een oudere om hulp voor jezelf te vragen als je op jongere leeftijd geen hulp hebt gegeven. Daarom is het van belang om jong en oud op te roepen iets voor een ander te doen, omdat het de weg effent om ook later als je zelf hulp nodig hebt, te durven vragen om hulp van een ander.

Mevrouw Van Balkom wijst erop dat uit onderzoek naar eenzaamheid blijkt dat mensen boven de tachtig zich soms echt willen afzonderen en de eenzaamheid of stilte lijken te zoeken. Deze mensen hoeven met eenzaamheid dus niet altijd problemen te hebben; dit mag ook gerespecteerd worden.

De voorzitter beaamt dat onthechting onderdeel kan zijn van een natuurlijk proces. Het gaat om de vraag welke voorzieningen getroffen kunnen worden om mensen ten dienste te zijn, waarbij preventie en een realistische inschatting een rol spelen.

De voorzitter dankt de aanwezigen voor hun toelichting. Eventuele aanvullingen kunnen aan de secretaris worden toegestuurd.

Hij sluit hierna de hearing.